

КАРМАЗА О. О.,доктор юридичних наук, професор,
професор*(Інститут післядипломної освіти
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка)***КАРАЩУК К. Л.,**доктор філософії права, медіатор,
адвокат, приватний виконавець,
Голова*(Комітет з медіації та інших видів
альтернативного врегулювання спорів
при Раді приватних виконавців України),
Голова**(Асоціація медіаторів-правників
України)*Стаття поширюється на умовах
ліцензії CC BY 4.0

УДК 347.9(477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.4.1.12>

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ В ПРОЦЕСІ МЕДІАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Стаття присвячена науково-практичному аналізу конфлікту інтересів в процесі медіації. Стаття має наукову та практичну цінність, пропонуючи концептуальне бачення шляхів вирішення проблеми конфлікту інтересів в процедурі медіації. В статті пропонуються зміни до Закону України «Про медіацію» стосовно заборони медіатору укласти договір про проведення медіації, а також надавати послуги медіації у разі конфлікту інтересів. Доведено, що на сьогодні цим Законом покладається на медіатора обов'язок повідомити сторони медіації на будь-якому етапі медіації про конфлікт інтересів, який може викликати обґрунтовані сумніви у його нейтральності, незалежності та неупередженості. Відтак Законом України «Про медіацію» визначено два шляхи вирішення проблеми, яка стосується наявності конфлікту інтересів в медіатора: 1) отримати письмову згоду всіх сторін медіації на проведення медіації медіатором, в якого вбачається чи існує конфлікт інтересів, та проводити медіацію з дотриманням принципів нейтральності, незалежності та неупередженості відповідно до внутрішнього переконання медіатора; 2) припинити проведення медіації. Припинення медіації медіатором у зв'язку із наявністю конфлікту інтересів не потребує обов'язкового письмового акту. Разом з тим, цей Закон і не забороняє письмово обґрунтувати припинення медіації за ініціативою медіатора. Доведено, що такий підхід є дискусійним. В статті звертається увага на те, що принципи медіації взаємопов'язані та взаємодіють між собою. Підтримується думка науковців про те, що принцип нейтральності взаємодіє з принципом незалежності медіатора від сторін медіації, посадових та службових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, а також усіх інших осіб (фізичних та юридичних). Принципи нейтральності та незалежності медіатора тісно пов'язані із інститутом конфлікту інтересів в медіації.

Ключові слова: *медіатор, конфлікт інтересів, принципи медіації, позасудова форма захисту, захист прав, незалежність медіатора, неупередженість медіатора.*

Karmaza O. O., Karashchuk K. L. Conflict of interest in the mediation process: problems and solutions

The article is devoted to the scientific and practical analysis of the conflict of interest in the mediation process. The article has scientific and practical value, offering a conceptual vision of ways to resolve the problem of conflict of interest in the mediation procedure. The article proposes amendments to the Law of Ukraine "On Mediation" regarding the prohibition of a mediator from concluding a mediation agreement, as well as providing mediation services in the event of a conflict of interest. It is proven that today this Law imposes on the mediator the obligation to notify the parties to the mediation at any stage of the mediation about a conflict of interest that may raise reasonable doubts about his neutrality, independence and impartiality. Therefore, the Law of Ukraine "On Mediation" defines two ways to resolve the problem related to the presence of a conflict of interest in the mediator: 1) obtain written consent of all parties to the mediation for the mediation to be conducted by the mediator, who is perceived to have a conflict of interest, and conduct the mediation in compliance with the principles of neutrality, independence and impartiality in accordance with the mediator's internal conviction; 2) terminate the mediation. Termination of mediation by a mediator due to the presence of a conflict of interest does not require a mandatory written act. At the same time, this Law does not prohibit the written justification of the termination of mediation at the initiative of the mediator. It has been proven that such an approach is debatable. The article draws attention to the fact that the principles of mediation are interconnected and interact with each other. The opinion of scientists is supported that the principle of neutrality interacts with the principle of the independence of the mediator from the parties to the mediation, officials and employees of state and local government bodies, as well as all other persons (natural and legal persons). The principles of neutrality and independence of the mediator are closely related to the institution of conflict of interest in mediation.

Key words: mediator, conflict of interest, principles of mediation, extrajudicial form of protection, protection of rights, independence of the mediator, impartiality of the mediator.

Вступ. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про медіацію» медіація проводиться за взаємною згодою сторін медіації з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора тощо. Зміст принципів нейтральності, незалежності та неупередженості розкрито в ст. 7 цього Закону. Разом з тим, в цьому Законі не передбачено окремої норми щодо врегулювання конфлікту інтересів суб'єкта процедури медіації – медіатора.

Постановка завдання. Тема наявності конфлікту інтересів, який може викликати обґрунтований сумнів у нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, періодично піднімається в практичній площині. Науковці та практики піддають сумніву деякі норми Закону в частині застосування процедур щодо уникнення конфлікту інтересів у спосіб, який би не був сумнівним для сторін медіації та не викликав дискусію в юриспруденції.

Стан опрацювання проблеми. Процедуру медіації, а також тему принципів медіації, суб'єктний склад медіації, їхню правосуб'єктність тощо досліджує багато вчених та практиків. Так, наприклад, О.Резнік та А.Рубаненко в статті «Принципи медіації як позасудового способу вирішення конфліктів у сфері інтелектуальної власності» (2023) зосередили увагу на визначенні принципів медіації як позасудового способу вирішення конфліктів у сфері інтелектуальної власності. С. Йосипенко присвятила статтю «Принципи медіації у приватно-правових відносинах» (2015) дослідженню парової природи принципів медіації загалом. Загальним аспектам принципів медіації уділила увагу в статті «Принципи медіації як альтернативного способу захисту прав людини і громадянина» (2022) М.Малець. Цікавість для науки викликає й стаття О.Назарова та В.Деркач «Конституційні принципи медіації

в законодавстві України» (2023) тощо. Разом з тим, окремої наукової статті, присвяченої дослідженню проблем, які виникають щодо уникнення конфлікту інтересів в медіації, немає. Відтак порушена тема є актуальною.

Отже, **метою статті** є науково-практичний аналіз принципу нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора в частині уникнення (недопущення) конфлікту інтересів в процедурі медіації. Результати дослідження направлені на підвищення обізнаності суб'єктів процедури медіації під час реалізації та захисту їхніх прав та обов'язків в медіації. Ця стаття є внеском у наукову дискусію щодо забезпечення прав осіб на захист шляхом використання альтернативних (позасудових) форм захисту прав в Україні, а саме, процедури медіації.

Результати дослідження. Статтею 7 Закону України «Про медіацію» [1] (далі – Закон) передбачено, що під час проведення медіації медіатор повинен бути нейтральним у ставленні до сторін медіації та незалежним від сторін медіації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, інших фізичних і юридичних осіб. Медіатор повинен бути неупередженою особою, яка допомагає сторонам конфлікту (спору) здійснювати комунікацію, досягати порозуміння та проводити переговори.

Тобто, ст. 7 цього Закону визначає загальну дію принципів нейтральності та неупередженості медіатора під час проведення ним процедури медіації. Разом з тим ні в цій статті Закону, а ні в ст. 1 Закону, де визначено зміст використаних в цьому Законі термінів, не розкривається зміст термінів «нейтральність» та «неупередженість». Дотримання принципів нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, на нашу думку, гарантує кожній зі сторін спору (конфлікту), який вирішується в процесі медіації, забезпечення принципу верховенства права та права на використання національних засобів юридичного захисту [2].

Відтак, вченими доводиться, що принцип нейтральності означає, що медіатор повинен бути незалежним і неупередженим. У своїй діяльності він незалежний від будь-якої зі сторін та будь-яких органів державної влади. Неупередженість медіатора передбачає його однакове ставлення до сторін спору [3]. Принцип нейтральності (безпристрасності) передбачає, що медіатор може брати участь лише в тих процедурах, в яких його ставлення є нейтральним, безпристрасним, безстороннім [4]. Нейтральність медіатора є наріжним каменем медіаційного процесу та гарантує законність і справедливість дотримання угоди за результатами медіації [5]. Нейтральність зумовлює перебування медіатора «поза конфліктом», що дозволяє йому об'єктивно сприймати суть спору, потреби та інтереси сторін конфлікту (спору) [6].

Разом з тим, принцип незалежності, зокрема, розкривається й і в тому аспекті, що медіатор, який обирається сторонами і призначається, зобов'язаний повідомити, якщо він чи вона має будь-яку особисту чи фінансову зацікавленість у результаті медіації або про наявність будь-яких інших відомих йому / їй обставин, що можуть призвести до конфлікту інтересів у медіації [7].

Ми погоджуємося з вченими, які доводять, що незалежність медіатора пов'язується з відсутністю у нього конфлікту інтересів чи обставин, що можуть вплинути на його дії в процесі медіації. Обставини, які можуть вплинути на нейтральність та незалежність медіатора або призвести до конфлікту інтересів чи сприйматися як такі, можуть стати відомими медіатору до початку чи під час процедури медіації [8].

Звертаємо увагу на те, що принципи медіації взаємопов'язані та взаємодіють між собою. Так, наприклад, нами доведено, що принцип нейтральності взаємодіє з принципом незалежності медіатора від сторін медіації, посадових та службових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, а також усіх інших осіб (фізичних та юридичних). Тож медіатор, дотримуючись положень закону, правил проведення медіації, етичних правил, застосовуючи різні техніки та методики ведення переговорів тощо, виконує свої процесуальні права та обов'язки незалежно, не маючи прямих чи опосередкованих зв'язків зі сторонами медіації, особистої зацікавленості в певному варіанті вирішення спору (конфлікту), неупереджено, не нав'язуючи сторонам власну думку, забезпечуючи їм рівне та справедливе відношення на кожній із стадій медіації [9].

Такий висновок також слідує із кодексів професійної етики медіаторів. Наприклад, відповідно до Кодексу професійної етики медіатора Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України медіатор має бути незалежним від впливу третіх осіб на процедуру і результат медіації. Медіатор має бути нейтральною особою, яка не є зацікавленою у змісті та результаті врегулювання спору. Особа, якій запропоновано прийняти функції медіатора, зобов'язана повідомити МКАС при ТПП України та сторони про конфлікт інтересів або інші обставини, що можуть викликати обґрунтовані сумніви в його незалежності, неупередженості та/або нейтральності при врегулюванні конкретного спору. Якщо такі обставини стали відомі медіатору під час проведення медіації, він повинен невідкладно повідомити про це МКАС при ТПП України та сторони. Подальше виконання ним функцій медіатора можливе за взаємною згодою сторін медіації за результатами розгляду відповідного повідомлення медіатора. Медіатор завжди повинен діяти неупереджено і докладати зусиль, щоб він був сприйнятий як неупереджений, а також в однаковій мірі і з ретельністю працювати з усіма сторонами під час медіації [10].

Науково-практичний аналіз норм Закону доводить, що термін «конфлікт інтересів» вжито в частині першій ст. 12 Закону, відповідно до якої медіатор зобов'язаний: 1) повідомляти сторони медіації до початку та під час проведення медіації про особисті обставини, відносини медіатора з однією із сторін медіації в будь-якій сфері, крім медіації, про конфлікт інтересів, які можуть викликати обґрунтований сумнів у його нейтральності, незалежності та неупередженості. У такому разі медіатор може проводити медіацію лише за наявності письмової згоди всіх сторін медіації та відповідно до свого внутрішнього переконання щодо дотримання ним принципу нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора; 2) припинити проведення медіації у разі виникнення суперечності між особистими інтересами та обов'язками медіатора, яка може вплинути на його нейтральність, незалежність та неупередженість під час проведення медіації, а також за наявності інших обставин, що унеможливають його участь або вимагають припинення його участі в медіації.

Отже, Законом покладається на медіатора обов'язок повідомити сторони медіації на будь-якому етапі медіації про конфлікт інтересів, який може викликати обґрунтовані сумніви у його нейтральності, незалежності та неупередженості. Відтак Законом визначено два шляхи вирішення проблеми, яка стосується наявності конфлікту інтересів в медіатора:

1) отримати письмову згоду всіх сторін медіації на проведення медіації медіатором, в якого вбачається чи існує конфлікт інтересів, та проводити медіацію з дотримання ним принципів нейтральності, незалежності та неупередженості відповідно до внутрішнього переконання медіатора;

2) припинити проведення медіації. Припинення медіації медіатором у зв'язку із наявністю конфлікту інтересів не потребує обов'язкового письмового акту. Разом з тим, Закон і не забороняє письмово обґрунтувати припинення медіації за ініціативою медіатора.

Звертаємо увагу також на те, що Закон використовує лише один раз термін «конфлікт інтересів» (ст. 12 Закону), але зміст його не розкриває, що, на нашу думку, є порушенням норм ст. 8 Конституції України в частині дотримання принципу юридичної визначеності, який є складовим елементом принципу верховенства права. Відтак, вважаємо, що зміст терміну «конфлікт інтересів» повинен бути розкритий в ст. 1 Закону України «Про медіацію».

Для прикладу наведемо норми Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», в ст. 1 якого розкрито зміст терміну «конфлікт інтересів» як суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності. В ст. 4 цього Закону передбачено, що адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. Крім того під час здійснення адвокатської діяльності адвокат зобов'язаний, зокрема, невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів (ст. 21 цього Закону). Згідно зі ст. 28 цього Закону адвокату, адвокатському бюро або адвокатському

об'єднанню забороняється укладати договір про надання правничої допомоги у разі конфлікту інтересів.

Отже, як вбачається із науково-практичного аналізу норм Закону України «Про медіацію» медіатор, наприклад, медіатор-нотаріус, повинен повідомити сторони спору, який вирішується шляхом медіації, про особисті обставини, відносини його із стороною спору, чи наприклад про те, що він вчиняв нотаріальні дії, в яких стороною була сторона медіації. Разом з тим, цей Закон не визначає види та складові елементи конфлікту інтересів (потенційний чи реальний конфлікт інтересів), наприклад, на відміну від Закону України «Про запобігання корупції», що, на нашу думку, порушує принцип правотворчої діяльності, а саме принцип юридичної визначеності.

Відтак, пропонуємо взяти за основу норми Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та внести відповідні зміни до Закону України «Про медіацію», а саме:

1) виключити в пункті 4 частини першої ст. 12 речення «У такому разі медіатор може проводити медіацію лише за наявності письмової згоди всіх сторін медіації та відповідно до свого внутрішнього переконання щодо дотримання ним принципу нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора»;

2) частину першу статті 1 доповнити новим пунктом «11) конфлікт інтересів – це суперечність між особистими інтересами медіатора та його правами і обов'язками в медіації (професійні права та обов'язки), наявність відносин медіатора з однією із сторін медіації в будь-якій сфері, крім медіації, що може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання медіатором його професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення процедури медіації»;

3) частину першу ст. 4 після слів «неупередженості медіатора» доповнити словами «уникнення конфлікту інтересів»;

4) частину першу ст. 17 доповнити новим абзацом: «Медіатору забороняється укладати договір про проведення медіації, а також надавати послуги медіації у разі конфлікту інтересів».

Висновки. З метою уникнення конфлікту інтересів в медіації пропонуємо внести зміни до ст. ст. 1, 4, 12 та 17 Закону України «Про медіацію», заборонивши медіаторам надавати послуги медіації у разі наявності у них конфлікту інтересів.

Станом на липень 2025 року Закон України «Про медіацію» не містить імперативного припису про заборону вчиняти медіатору дії у разі наявності в нього конфлікту інтересів. Це питання відповідно до ст. 12 цього Закону може вирішуватися шляхом отримання письмової згоди сторін медіації про те, що вони погоджуються з тим, що медіатор, який має конфлікт інтересів, надавав їм послуги медіатора. На нашу думку, такий шлях вирішення проблеми є дискусійним.

Список використаних джерел:

1. Про медіацію. Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 7.07.2025).
2. Закон України «Про медіацію» Науково-практичний коментар. Судова практика. Зразки документів. Вид. 2-е доп. і перероб. За заг. ред. д.ю.н., професора Кармази О.О., д.ю.н., професора Кушерець Д.В., к.ю.н., доцента Федоренко Т.В., адвоката Домінгос Г. К.: ВДК «Університет «Україна», 2025. 350 с.
3. Кантор Н. Ю. Сумарність загальних засад судочинства і принципів медіації. *Право і суспільство*. 2019. № 6. Ч. 1. С. 34.
4. Можайкіна О. С. Медіатор у врегулюванні конфлікту: окремі аспекти правового статусу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2018. № 36. Том 2. С. 61.
5. Мазаракі Н. А. Принцип нейтральності медіатора. *Юридичний бюлетень*. 2018. Випуск 7. Частина 1. С. 106.

6. Науково-практичний коментар до Закону України «Про медіацію». Київ: Видавництво РАЦЮ, 2024, 100 с.

7. Єрмоменко Г. Перспективи розвитку медіації в Україні. URL: <https://ukrmediation.com.ua/files/content/Perspectyvy.pdf> (дата звернення: 7. 07. 2025).

8. Науково-практичний коментар до Закону України «Про медіацію». Київ: Видавництво РАЦЮ, 2024, 100 с.

9. Закон України «Про медіацію» Науково-практичний коментар. Судова практика. Зразки документів. Вид. 2-е доп. і перероб. За заг. ред. д.ю.н., професора Кармази О.О., д.ю.н., професора Кушерець Д.В., к.ю.н., доцента Федоренко Т.В., адвоката Домінгос Г. К: ВДК «Університет «Україна», 2025. 350 с.

10. Кодекс професійної етики медіатора Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України. URL: https://icac.org.ua/wp-content/uploads/Kodeks-etyku-MKAS_dlya-sajtu.pdf (дата звернення: 7. 07. 2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 20.08.2025

Дата публікації: 26.09.2025

